

Studia i Materiały
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Nr 61

Redaktor serii:
ks. Artur Malina

Wychowanie w wierze
w kontekście przemian
współczesności

Redakcja
ks. Roman Buchta
ks. Stanisław Dziekoński

Księgarnia św. Jacka
Katowice 2011

SPIS TREŚCI

Ks. Roman Buchta <i>Wstęp</i>	9
Wychowanie w wierze w perspektywie historycznej i społeczno-kulturowej	13
Ks. Roman Murawski <i>Wychowanie w wierze: Co to jest?</i>	15
Ks. Stanisław Dziekoński <i>Pius XI papież doktryny wychowawczej Kościoła</i>	27
Ks. Ryszard Czekalski <i>Wychowawcze zadania katechetów w polskiej rzeczywistości katechetycznej</i> ..	41
Elżbieta Tkocz <i>Niedostosowanie społeczne młodzieży na tle wychowawczych reperkusji postmodernistycznych przemian społeczno-kulturowych</i>	53
Wychowanie w wierze w środowiskach katechezy (parafia – rodzina – szkoła). Zagadnienia szczegółowe	63
Ks. Jan Przybyłowski <i>Szczegółowe zagadnienia z wychowania młodzieży w katechezie parafialnej</i> ...	65
S. Halina Wrońska CMW <i>Grupa jako środowisko wychowawcze</i>	96
Ks. Paweł Maciaszek <i>Liturgia drogą chrześcijańskiego wychowania</i>	109
Ks. Roman Buchta <i>Wychowanie do rozumienia symboli sakramentalnych i postaw liturgicznych w świetle katechez mistagogicznych św. Cyryla Jerozolimskiego</i>	129
O. Emilian Gołąbek OFM <i>„Poesis” i „lacrima” w katechetycznym wychowaniu młodzieży do modlitwy</i>	147

Ks. Jan Kocłęga <i>Wychowawcza rola ojca we współczesnej rodzinie</i>	158
Ks. Norbert Pikuła <i>Wychowanie dziecka w rodzinie nadużywającej alkohol</i>	171
Ks. Andrzej Kiciński <i>„Czy chcecie z miłością przyjąć i po katolicku wychować potomstwo, którym was Bóg obdarzył?” Rodzina chrześcijańska i szkoła katolicka</i>	182
Anna Zellma <i>Obszary aktywności wychowawczej nauczyciela religii w środowisku szkolnym</i>	190
S. Grażyna Weronika Dryl OSU <i>Misja nauczyciela urszulańskiej szkoły</i>	203
Ks. Wojciech Cichosz, Elżbieta Pankowska-Siedlik <i>Metody aktywizujące w wychowaniu w wierze</i>	222
Elżbieta Osewska, ks. Józef Stala <i>Praca z podręcznikiem do nauki religii jako wsparcie rozwoju emocjonalnego ucznia w młodszym wieku szkolnym</i>	249
Ks. Grzegorz Łuszczak SJ <i>Media w dydaktyce katechetycznej</i>	260
Ks. Jarosław Kotowski <i>Dorośli jako podmiot edukacji i samowychowania w koncepcji edukacji permanentnej</i>	275

CONTENTS

Fr. Roman Buchta <i>Introduction</i>	9
Bringing up in faith in the social-and-cultural perspective	13
Fr. Roman Murawski <i>Bringing up in faith: what is it?</i>	15
Fr. Stanisław Dziekoński <i>Pius XI pope of the educational doctrine of the Church</i>	27
Fr. Ryszard Czekalski <i>Educational tasks of catechists in Polish catechetical reality</i>	41
Elżbieta Tkocz <i>Social disabilities of the youth in the perspective of repercussions of post-modern social-and-cultural changes</i>	53
Bringing up in faith in the environments of catechesis (parish – family – school). Detailed issues	63
Fr. Jan Przybyłowski <i>Detailed issues of education of the youth in a parish catechesis</i>	65
S. Halina Wrońska CMW <i>A group as an educational environment</i>	96
Fr. Paweł Maciaszek <i>Liturgy as a way of a Christian educational</i>	109
Fr. Roman Buchta <i>Bringing up to understanding of sacramental symbols and liturgical posture in the light of mystagogical catecheses of St Cyril of Jerusalem</i>	129
Fr. Emilian Gołąbek OFM <i>„Poesis” and „lacrima” in a catechetical bringing up to prayer of the youth</i> ..	147
Fr. Jan Kocłęga <i>Educational role of a father in a contemporary family</i>	158

Fr. Norbert Pikuła <i>Bringing up a child in a family abusing alcohol</i>	171
Fr. Andrzej Kiciński <i>„Will you accept children lovingly from God and bring them up according to the law of Christ and his Church?” Christian family and a catholic school</i> ...	182
Anna Zellma <i>Areas of educational activities of a catechist in a school environment</i>	190
S. Grażyna Weronika Dryl OSU <i>Teacher’s mission in an Ursulian school</i>	203
Fr. Wojciech Cichosz, Elżbieta Pankowska-Siedlik <i>Activating methods in bringing up in faith</i>	222
Elżbieta Osewska, Fr. Józef Stala <i>Work with a handbook for religious education as a support in an emotional development of a pupil in an elementary school age</i>	249
Fr. Grzegorz Łuszczak SJ <i>Media in catechetical didactics</i>	260
Fr. Jarosław Kotowski <i>A grown-up person as a subject of education and self-education in the concept of a permanent education</i>	275

WSTĘP

Wychowanie jest pojęciem wieloznacznym i różnie interpretowanym. Odnosząc się do jego potocznego rozumienia, S. Kunowski stwierdza, że oznacza ono: „wszelkie celowe oddziaływanie ludzi dojrzałych (wychowawców) przede wszystkim na dzieci i młodzież (wychowanków), aby w nich kształtować określone pojęcia, uczucia, postawy i dążenia”¹.

W *Pedagogice dla teologów* czytamy zaś, że wychowanie oznacza „oddziaływanie starszych osób na młode pokolenie w celu przekazania określonych wartości moralno-religijnych, kulturalno-patriotycznych i etyczno-obyczajowych². W ten w sposób wskazane zostały konkretne płaszczyzny oddziaływań wychowawczych. Ważnym dopełnieniem w kwestii ogólnego rozumienia istoty wychowania jest myśl Jana Pawła II zawarta w przemówieniu do przedstawicieli UNESCO: „W wychowaniu bowiem chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej «był», a nie więcej «miał» – aby więc poprzez wszystko, co «ma», co «posiada», umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, ażeby również umiał bardziej «być» nie tylko «z drugimi», ale także i «dla drugich»”³. Papież wskazuje zatem postawy i wartości, ku którym należy prowadzić wychowanków. To zaś implikuje przyjęcie określonych celów wychowawczych, których realizacja domaga się podjęcia adekwatnych działań pedagogicznych.

Wśród celów wychowawczych Kościoła, fundamentalne znaczenie posiada stałe wychowanie wiary we wspólnocie chrześcijańskiej. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* stwierdza, że podąża ono za wychowaniem podstawowym i je zakłada. „Oba typy wychowania aktualizują funkcje posługi słowa, różne i komplementarne, w służbie stałego procesu nawrócenia. Katecheza wtajemniczająca daje podstawy życia chrześcijańskiego idącym za Jezusem. Stały proces nawrócenia przekracza to, czego dostarczała katecheza podstawowa. By rozwijać taki proces, potrzeba wspólnoty chrześcijańskiej, która przyjąłaby wtajemniczonych, by wspierać ich i formować w wierze” (DOK 69).

W ten sposób dochodzimy do wskazania tzw. wychowawczej funkcji katechezy, która przecież z natury swej „jest wychowaniem w wierze” (por. CT 18). Wychowanie w wierze dokonujące się w ramach katechezy, różni się jednak od

¹ S. Kunowski, *Podstawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1997, s. 19.

² E. Mitek, *Pedagogika dla teologów*, Opole 1996, s. 17.

³ Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury*, w: *Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie*, red. M. Radwan, Rzym - Lublin, s. 58.

pozostałych rodzajów wychowania tym, że stawia sobie inny cel i realizuje inne zadania⁴. W tym miejscu należy raz jeszcze podkreślić niezastąpioną rolę wspólnoty chrześcijańskiej, bez wsparcia której wszelki wysiłek katechetyczny stanie się bezowocny (zob. CT 24).

Autorzy polskiego *Dyrektorium* nie mają wątpliwości, że przekaz wiary nie może polegać tylko na przekazywaniu wiadomości religijnych i ich przyswajaniu przez katechizowanych, lecz ma na celu rozwijać i kształtować ich wiarę. Tymczasem, jak zauważono „sytuacja w jakiej dokonuje się dziś wychowanie w wierze, jest inna niż kiedyś. Dawne wychowanie religijne zakładało istnienie wspólnoty wiary i dlatego przekaz katechetyczny mógł ograniczyć się do podawania samych informacji o wierze. Dzisiaj natomiast nie można zakładać istnienia wspólnoty wiary i dlatego rzeczą istotną dla katechezy jest stworzenie wychowankom również możliwości przeżycia i doświadczenia wartości religijnych we wspólnocie katechetycznej. Skuteczność jakiegokolwiek wychowania zależy od możliwości przeżycia i doświadczenia wartości. To właśnie z tej racji wychowanie rodzinne jest w tak dużym stopniu owocne” (DKKP 37).

Wspomniana zmiana współczesnego kontekstu wychowania w wierze, obliuguje do poszukiwania nowych – bądź lepiej przystosowanych do wymogów czasu – sposobów realizacji wychowawczej misji Kościoła. Książka *Wychowanie w wierze w kontekście przemian współczesności* jest właśnie próbą włączenia się we wskazany nurt poszukiwań. Przygotowana pozycja jest owocem pracy 18 autorów, reprezentujących najważniejsze ośrodki teologiczne w Polsce. Proponują oni naukową refleksję, której wspólną osią jest szeroko rozumiana problematyka wychowania w wierze. Jako kontekst prowadzonych rozważań przyjęto odniesienie do dynamicznie zmieniających się uwarunkowań współczesności.

Pierwsza część książki, jest próbą spojrzenia na problematykę wychowania w wierze w perspektywie historycznej i społeczno-kulturowej. W artykule wprowadzającym *Wychowanie w wierze: co to jest?* R. Murawski poszukuje odpowiedzi na zasadnicze pytanie: co to jest wychowanie w wierze, a nie zaś: jak wychowywać w wierze. Ponieważ proces wychowania jest zagadnieniem niezwykle złożonym, autor koncentruje się na wybranych kwestiach dotyczących problemu. S. Dziekoński w opracowaniu *Pius XI papież doktryny wychowawczej Kościoła* podejmuje próbę odpowiedzi na pytania: dlaczego Piusa XI można nazwać papieżem doktryny wychowawczej Kościoła? oraz czym charakteryzuje się koncepcja wychowania kreślona przez Piusa XI? W artykule *Wychowawcze zadania katechetów w polskiej rzeczywistości katechetycznej* R. Czekański stara się ukazać znaczącą rolę katechetów w realizacji zadań wychowawczych. Autor ujmuje problem w następujących punktach: samoświadomość katechety; katecheci i podstawowe zadania w Kościele partykularnym; katecheci szkolni a polski system

⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2002, nr 37, [dalej: DKKP].

oświatowy; nadrzędne zadanie dla wszystkich kategorii katechetów. W ostatnim opracowaniu tej części książki, pt.: *Niedostosowanie społeczne młodzieży na tle wychowawczych reperkusji postmodernistycznych przemian społeczno-kulturowych*, E. Tkocz zmierza do ukazania wpływu tychże przemian na obserwowane niedostosowanie społeczne współczesnej młodzieży.

Druga części książki zatytułowana „Wychowanie w wierze w środowiskach katechezy (parafia – rodzina – szkoła). Zagadnienia szczegółowe” podejmuje w szerokiej perspektywie poszczególne kwestie wiążące się z tematyką publikacji. J. Przybyłowski w artykule *Szczegółowe zadania z wychowania młodzieży w katechezie parafialnej* ukazuje na kanwie polskiego dyrektorium katechetycznego rolę parafii w procesie wychowania współczesnej młodzieży. W kolejnym artykule *Grupa jako środowisko wychowawcze* H. Wrońska omawia problem skuteczności wychowania młodzieży w kontekście potrzeby otwarcia duszpasterstwa na różnorodne grupy młodzieżowe. P. Maciaszek w tekście *Liturgia drogą chrześcijańskiego wychowania* wykazuje, że celebrowanie liturgiczne jest właściwym miejscem i czasem wychowania. R. Buchta w opracowaniu *Wychowanie do rozumienia symboli sakramentalnych i postaw liturgicznych w świetle katechez mistagogicznych św. Cyryla Jerozolimskiego* stara się odpowiedzieć na pytanie: czy współczesna katecheza posiada świadomość swej mistagogicznej funkcji, jaką powinna spełniać wobec wspólnoty Kościoła? W kolejnym tekście „*Poesis*” i „*lacrima*” w katechetycznym wychowaniu młodzieży do modlitwy E. Gołąbek zwraca uwagę, że próba zrozumienia religijnego charakteru młodzieńczego zachwyty i łez, prowadzi do tajemniczego źródła, jakim jest natura człowieka, którą współtworzą dwa obrazy: Boga i człowieka. Opracowanie J. Kocłegi *Wychowawcza rola ojca we współczesnej rodzinie* ukazuje rolę rodziny w całokształcie procesu wychowania człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem roli ojca. N. Pikula w tekście *Wychowanie dziecka w rodzinie nadużywającej alkohol* opisuje zaburzenia wychowawcze w rodzinach, gdzie alkoholizm jednego bądź obojga rodziców, często łączy się z przemocą w rodzinie, jest źródłem zachowań nacechowanych agresją i przyczynia się do poważnego zubożenia rodziny. Z artykułu przygotowanego przez A. Kicińskiego „*Czy chcecie z miłością przyjąć i po katolicku wychować potomstwo, którym Was Bóg obdarzył?*” *Rodzina chrześcijańska a szkoła*, dowiadujemy się, jak bardzo istotna jest promocja szkolnictwa katolickiego, które powinno, i co ważne, ma szansę rzeczywiście uwzględniać i zharmonizować wysiłki wszystkich instytucji wychowawczych. A. Zellma w opracowaniu *Obszary aktywności wychowawczej nauczyciela religii w środowisku szkolnym* dowodzi, że katecheta, będąc dydaktykiem i wychowawcą jest zobowiązany do ukazywania własną postawą pozytywnego obrazu wartości uniwersalnych i nadprzyrodzonych oraz do składania świadectwa wiary wobec uczniów, rodziców i grona pedagogicznego. Siostra W. Dryl w artykule *Misja nauczyciela urszulańskiej szkoły* zmierza do ukazania istotnych obszarów

realizacji misji nauczyciela w szkołach Urszulanek. Kolejni autorzy W. Cichosz i E. Pankowska-Siedlik w tekście *Metody aktywizujące w wychowaniu w wierze* metodą analizy źródłowej podejmują refleksję skupioną wokół czterech podstawowych pojęć (kategorii): metody aktywizujące, nauczanie religii w szkole, katecheza przykościelna (parafialna) oraz duszpasterstwo. W artykule E. Osewskiej i J. Stali *Praca z podręcznikiem do nauki religii jako wsparcie rozwoju emocjonalnego ucznia w młodszym wieku szkolnym* odnajdujemy szczegółowe wskazania dotyczące podjętej problematyki. Autorzy pokazują także, że adekwatna praca z podręcznikiem dla ucznia na początku edukacji szkolnej, ma nie tylko charakter wsparcia rozwoju dojrzałości emocjonalnej, ale jest znaczącą pomocą w procesie kształtowania dojrzałości religijnej. G. Łuszczak w tekście *Media w dydaktyce katechetycznej* wskazuje na znaczącą rolę mediów, także we współczesnej dydaktyce katechetycznej. Wiąże się to z poszukiwaniem i ciągłym udoskonalaniem metod przekazu orędzia ewangelicznego. Ostatnim opracowaniem jest artykuł J. Kotowskiego *Dorosły jako podmiot edukacji i samowychowania w koncepcji edukacji permanentnej*. Autor dowodzi tu potrzeby wypracowania takiej koncepcji permanentnej edukacji dorosłych, która byłaby adekwatna dla człowieka dorosłego. Ideał takiej edukacji domaga się stałego rozwoju osoby i takiej jakości życia, które w konsekwencji prowadzą dorosłego do samowychowania.

Różnorodność zagadnień poruszonych w książce *Wychowanie w wierze w kontekście przemian współczesności* wskazuje na bogactwo problematyki łączącej się z tematem wychowania. Przyjęta w założeniach redakcyjnych formuła pewnej „otwartości” w podejściu do omawianego zagadnienia, nie pozwala na przedstawienie opracowania w formie ściśle zaplanowanej monografii. Jako praca zbiorowa stwarza natomiast możliwość omówienia wielu aktualnych i interesujących problemów. Dziękując wszystkim Autorom za podjęcie wspólnego dzieła, można żywić nadzieję, że pozycja oddawana do rąk czytelników, w jakimś stopniu przyczyni się do skutecznej realizacji misji Kościoła, jaką niezmiennie pozostaje wychowanie w wierze.

Ks. Roman Buchta